

27 MAYIS 1960 SONRASINDA SENDİKAL HAKLAR

27 Mayıs 2021

Yıldırım Koç

27 Mayıs İhtilali, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi açısından çok geniş olanaklar sağladı; işçi sınıfı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin açtığı yoldan ilerledi.

İşçi sınıfı açısından en önemli gelişme, memurlara sendikalaşma ve işçilere grev haklarının tanınmasıydı. 1959-1960 yıllarında ne memurların sendikalaşma hakkı, ne de işçilerin grev hakkı doğrultusunda ciddi talepleri ve bunları destekleyen mücadeleleri vardı. Demokrat Parti, memurların sendikalaşmasına ve işçilerin grev yapmasına olanak tanııyordu.

27 Mayıs sonrasında sosyalist hareket açısından en önemli gelişme ise, legal çalışma ve işçi sınıfının ekonomik-demokratik örgütleriyle ilişkiye geçebilme olanağıydı. Demokrat Parti, Soğuk Savaş'ta emperyalizmden yana açık tavır alarak ve buna uygun bir iç politika izleyerek, bunu engelliyordu.

27 Mayıs İhtilali, Demokrat Parti'nin işçileri Türk Silahlı Kuvvetleri'ne karşı kullanma çabalarına ve işçilerin önemli bir bölümünün Demokrat Parti'yi desteklemiş olmasına rağmen işçi sınıfı lehine olan bu politikaları benimsedi ve uyguladı.

Sendikal haklardaki gelişmelerde

Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve üniversite öğretim üyelerinin önemli rolü ve etkisi oldu.

1961 Anayasasında memurların sendikalaşma ve işçilerin grev hakları anayasal güvence altına alındı. Lokavt, anayasal bir yetki olarak tanınmadı. Toplu pazarlık hakkı da anayasal bir hak haline getirildi. 1961 Anayasası, sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev haklarını 46. ve 47. maddelerde düzenledi:

Madde 46: "Çalışanlar ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.

"İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.

"Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz."

Madde 47: "İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev hakkına sahiptirler.

"Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir."

1961 Anayasası'na "sosyal devlet" anlayışının yerleştirilmesi de önemli bir düzenlemeydi.

27 Mayıs sonrasında gazeteciler lehine önemli bir düzenleme yapıldı. 4.1.1961 gün ve 212 sayılı Yasa ile gazetecilerin hakları genişletildi.

Demokrat Parti döneminde 1957 yılında kapatılan sendika birlikleri 27 Mayıs sonrasında açıldı ve yeniden çalışmalarına başladı.

Yeni Bakanlar Kurulu, Türk-İş'in Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na (ICFTU) üyeliğine izin verdi. Ardından da Türk-İş'e bağlı sendikaların önemli bir bölümünün ilgili uluslararası işkolu federasyonlarına üyeliği için gerekli izinler çıktı.

1961 yılında sendikacılar tarafından Türkiye İşçi Partisi kuruldu. TİP'in yönetimine 1962 yılı Şubat ayından itibaren sosyalist/komünist kişiler geçti ve TİP ile sendikalar arasında bazı ilişkiler gelişti. Bu ilişkiler 1967 yılında DİSK'in kurulmasını da olanaklı kıldı. Soğuk Savaş koşullarında bu ilişkiye olanak tanınması, Türkiye sosyalist/komünist hareketi için olduğu kadar, işçi sınıfı hareketi için de çok önemliydi.

Bu düzenlemeler sonucunda, diğer bazı etmenlerin de katkısıyla, Türkiye'de sendikalı işçi sayısı arttı.

Demokrat Parti döneminde 280 bin civarında olan sendika üyesi, Çalışma Bakanlığı verilerine göre, 1965 yılında 360 bine yükseldi. Daha da önemlisi, sendikaların önemli bir bölümü, Demokrat Parti'nin güdümünden kurtarıldı.

1961 Anayasası'nda memurlara sendikalaşma hakkının tanınması sayesinde, 1965 yılında kabul edilen 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu sonrasında bu hak kullanıldı. 1965-1971 döneminde 658 memur sendikası kuruldu.

1965-1971 döneminde kurulan memur sendikaları, 16.7.1968 günü Türkiye Kamu Personeli Sendikaları Konfederasyonu'nu (TÜRK-PERSEN) ve 24.4.1968 günü de Türkiye İktisadi Devlet Teşekkül ve Teşebbüsleri Personel Sendikaları Konfederasyonu'nu kurdu. Ayrıca, 1968 yılı sonlarına kadar 16 tane de federasyon kurulmuştu.

Ancak o yıllarda adı en fazla duyulan memur sendikaları, 10.7.1965 günü kurulan Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ve 12.7.1965 günü kurulan Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası'dır (İLK-SEN). Memur sendikalarının önemli bir bölümü, toplu pazarlık ve grev haklarının bulunmadığı koşullarda, yardımlaşma sandığı kurarak; yazlık kamp, gezi ve eğlenceler düzenleyerek; üyelere konut kredisi olanağı sağlayarak; üyelere doğum, hastalık, evlenme ve benzeri durumlarda yardım ederek; lokal açarak; üyelerin mesleki gelişimine yardımcı olarak; hizmetiçi eğitimlere katkıda bulunarak, üye çekmeye ve tutmaya çalıştı. Türkiye'nin ilk genel grevi ise, 15-18 Aralık 1969 tarihlerinde TÖS ve İLK-SEN tarafından gerçekleştirildi.

Demokrat Parti, Türkiye'nin aydınlanması ve demokratik devrimi açısından ilerici bir çizgi izlemedi. Demokrat Parti'nin NATO ve ABD ile ilişkileri, laik cumhuriyet düşmanlarına gösterdiği hoşgörü, Türkiye'nin ilerici ve sosyalist-komünist hareketlerine uyguladığı baskılar ve Türkiye'de mevcut demokratik hakları bile ortadan kaldırmaya yönelik girişimleri, Türkiye'ye zarar verdi. Demokrat Parti, bu sakıncalı çizgisini kapitalizmin Altın Çağ'ının, ABD ile uyumlu bir dış politika izlemenin karşılığında alınan yardımların ve daha önceki yıllarda ülkede gerçekleştirilen birikimlerin imkanlarından yararlanarak halka sağladığı bazı önemli katkılarla, halkın önemli bir bölümünün desteğini alarak sürdürdü.

Bu yıllarda işçi sınıfının nüfus ve istihdam içindeki payı küçüktü. İşçilerin büyük bölümü, tam olarak mülksüzleşmemiş ilk kuşak işçilerdi ve köylülükle ilişkilerini ve köylülüğün izlerini bilinçlerinde sürdürüyorlardı. Bu koşullarda, işçi sınıfının önemli bir bölümü Demokrat Parti'ye destek verdi. Ekonomik sorunlar arttıkça, Demokrat Parti'nin "demokrat" görünümü aşındıkça, baskıcı uygulamalar gündeme geldi ve bu süreçte Demokrat Parti, işçileri kullanmaya çalıştı. İşçilere son yıllarda verilen bazı tavizler, sendikalara yönelik baskıların artması ve Vatan Cephesi örgütlenmesiyle askere ve CHP'ye karşı köylülerin ve işçilerin DP'nin kontrolü altında örgütlenmesi girişimi, DP iktidarının son yıllarında gündeme geldi.

İşçi sınıfının büyük bölümü, 1919-1922 döneminde olduğu gibi bu kez de, bazı kısa vadeli çıkarlar karşılığında, Türkiye'nin laik cumhuriyetine, bağımsızlığına, aydınlanmasına gereken desteği vermedi, kısa vadeli çıkarların peşinden gitti. İstiklal Savaşı'na katkıda bulunmayan sendikalar, 1925 yılında kapatılmıştı. Türk Silahlı Kuvvetleri bu kez farklı bir çizgi izledi. Büyük çoğunluğu DP'ye karşı tepki göstermeyen işçi sınıfının sendikal hak ve özgürlüklerini genişleten bir süreci başlattı ve işçi sınıfının sosyalist/komünist hareketle ilişkilerinin önünü açtı. İşçi sınıfı, demokratik devrimin yeni bir aşamasında yine tarihsel sorumluluğunu yerine getiremedi; ancak demokratik devrimin bu yeni aşaması, ona çok geniş olanaklar sundu.